

Cari Açık Probleminin Türkiye Ekonomisi Açısından Değerlendirilmesi – Riskler ve Sonuçlar

Yrd. Doç. Dr. Kemal YAMAN

Ekonomi ve Finans Bölümü, İstanbul Aydın Üniversitesi, 34295, Sefaköy, İSTANBUL

Özet

Türkiye ekonomisi 80’li yıllardan itibaren kendini dış ekonomik dengesizlik ile açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ilk olarak artan cari açığın belirleyici faktörleri ve beraberinde getirdiği riskleri incelenmektedir. Bu anlamda makalenin birinci bölümünde cari açığın bir ülke ekonomisi için önemi ve ikinci bölümde ise bazı ülkeler örnek gösterilerek böyle bir olgunun belirleyicileri ve etkileri irdelenmektedir. Son olarak üçüncü bölümde Türkiye’nin cari açık yönünden durumu incelenmektedir. Bu bağlamda Türkiye ile ilgili politik değişkenler, ekonomik iç değişkenler (büyüme ve demografi) ve dış değişkenler (petrol fiyatları, doğalgaz fiyatları, dünyada faiz oranları, bölgesel ve küresel büyüme) gibi önemli faktörler üzerinde durulmaktadır. Böylece cari açığa etkisi olan değişkenler ve bileşenler tartışılmaktadır. Eğer mali sektörde yüksek riskli pozisyonlar bulunursa, 2000/2001 yılında Türkiye’de görüldüğü gibi cari açık krizi mali krizi tetikleyebilir. Türkiye’ye özelleştirme politikası ile gelen yabancı sermaye, enflasyon politikası ve faiz politikası gibi araçlar ile gittikçe büyüyen ticari açık dengelenmeye çalışılmaktadır. Bu şartlar altında bir gün yabancı yatırımcılar ülkemize sırtlarını dönerlerse, o zaman ekonomik krizin tekrarlama olasılığı artar.

Abstract

Since the early 80’s Turkey’s economy reveals itself clearly with the external economical instability. In this study, firstly the factors determining the increasing current account deficit and the accompanying risks are investigated. In this sense, in the first part of this article the importance of current account deficit on the economy of a country and in the second part the determinants and effects of this kind of a phenomenon are examined by showing some countries as examples. Lastly in the third part, the situation of Turkey in terms of current account deficit is examined. In this context, some important factors such as political variables

about Turkey, economical internal variables (growth and demography) and external variables (price of oil, price of natural gas, interest rates in the world, regional and global growth) are considered. So, the variables and components affecting current account deficit are discussed. If high-risk positions are existing in the financial sector, the current account deficit crisis may trigger financial crisis, as seen in 2000/2001 year in Turkey. The growing trade deficit is tried to be balanced with tools like foreign capital entering Turkey from the privatization policy, inflation policy and interest policy. Under these conditions if one day foreign investors return their backs to our country, then the probability of repetition of economical crisis increases.

1. Cari Açığın Ülke Ekonomisindeki Rolü

Cari işlemler dengesi bir ülkenin makro ekonomik verimliliğini ortaya koyan önemli göstergelerdendir. Bu indikatör sayesinde ülke ekonomisinin gidişatı hakkında önemli bilgi elde edinilebilir. Bu yüzden alınacak iktisadi kararların ve beklentilerin şekillenmesinde önemli yeri vardır. Bu anlamda cari açık/GSYİH oranının dikkate alınması gerekir. Bu oranda meydana gelen artışlar ekonomide belirsiz bir ortama zemin hazırlar, bundan dolayı bu oranın önemli değişikliklerini takip etmek gerekir. Ayrıca, büyük sorunlar zamanında önlenebilmesi için bu fenomenin sebepleri belirlenmelidir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009: S.135-137). Cari işlemler bilançosu; ticari malların, hizmetlerin, belirli yatırım gelirlerinin ve yatırım transferlerinin ihracatı ve ithalatı sırasında meydana gelen farkı gösterir. Bunların arasında en büyük bölümü dış ticaret hacmi oluşturduğu için, cari açık bulunması genelde bir ülke ekonomisinin ihracattan fazla ithalat gerçekleştirdiği anlamına gelir. Yani bu ülkenin yeterince üretimde bulunmadığı için ithalatı karşılayacak miktarda paraya sahip olmadığını gösterir. Özetle cari açık tüketiminin yerli üretimden daha fazla olduğunu gösterir (Welt Online, 2004). Bu fazla miktardaki tüketim ülkeye giriş yapan yabancı sermaye ile finanse edilmek zorunda kalınır. Bu nedenle cari açığın süresi ve büyüklüğüne bağlı olarak söz konusu ülkenin dış borcu artar. Büyüyen dış borç nedeni ile azalan finansal kararlılık cari açık için büyük risk teşkil eder (Alman Bankalar Birliği, 2010).

Bilindiği üzere küresel mali krizlerin ana sebeplerinden birisi ekonomik dengesizliklerdir. Bu konuda yüksek cari açık önemli rol oynar. Cari açık ile bağlantılı olan sermaye ithalatı sayesinde ülke ekonomisi için gerekli sermaye stoku oluşturulabilir. Almanya'daki Bankalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı Prof Dr. Manfred Weber'e göre küresel mali kriz öncesi makroekonomik ortamda cari açıktaki büyük dengesizlikler bulunuyordu. Bu durumda olan cari

hesaplar ülke ekonomisi yönünden uzun süre kaldırılamaz ve düzensiz bir düzeltme riskini de içerebilir. Diğer bir yönden ise, cari açık sermaye hareketlerinde ciddi sorunlara yol açabilir. Bunlardan en önemlilerinden biri de sermaye akımlarında oluşabilecek bozulmalardır. Politik sebeplerle belirlenen döviz kurları (örneğin Çin hükümetinin yaptığı gibi düzenli bir şekilde Amerikan Doları satın alarak kendi kurunu düşük seviyelerde tutmak) sebebi ile oluşabilecek sorunların gündeme gelmesidir. Bu sırada meydana gelebilecek en önemli problemlerden biri tasarrufların yanlış yönlendirilmesi ve varlık fiyatında balon (gayrimenkul veya tahvil) oluşmasıdır. Bu yüzden makroekonomik dengesizlikler sorunu ciddi bir şekilde incelenmeli ve işlenmelidir. Önemle belirtmek gerekir ki; cari açık problemi uzun süre devam ederse ülke ekonomisinin bu sorunun üstesinden gelmesi zor olur. Çünkü, bu açığı finanse etmek için gereken sermaye ithalatı ülkenin dış borcunun artmasına sebep olur. Eğer gelen sermaye yeterince kar elde edilebilecek bir şekilde kullanılmamış ise, bu durumda dış borcun geri ödenmesinde sıkıntı oluşabilir. İşte bu da ilgili para biriminden kaçışa sebep olabilir. Bu sebepten dolayı düzensizlikler oluşabilir ve finansal piyasalarda çalkantılar görülebilir.

Sermaye piyasalarında meydana gelebilecek olumsuz gelişmelerin engellenmesi veya azaltılması için daha fazla şeffaflık ve iyi düzenlemeler gereklidir. Bunun için bazı gerekli önlemler alınmalıdır (Alman Bankalar Birliği, 2010).

Küreselleşme ile sermaye dolaşımı giderek ön plana çıktı. Artık borç veren ülkeler ürettiğinden fazla harcayan ülkelere yeni borç vermedikleri gibi, verdiklerini de geri talep ediyorlar. Cari açık problemi bu durumda çözülmesi zor bir hale gelir, yani cari açığa önlem alınmadığı takdirde ülkemizde 1994 ve 2001 yıllarındaki krizlerde olduğu gibi yabancı para akışı durduğunda yeni kriz ortamları oluşacaktır. 2000 yılında 9.920 milyar dolar (DPT, 1950–2010: tablo 3-9) seviyelerinde olan cari açık 2001 krizine neden olan faktörlerden biri olarak görüldü. Türkiye bu açığı finanse edemez şeklinde bir tedirginlik duyuldu ve sonuç olarak da dolar kuru çok yükseldi. Bu durum döviz ile borçlananları zor duruma soktu ve krizin derinleşmesini tetikledi (Özbek, 2008).

2. Cari Açığın Belirleyici Faktörleri ve Etkileri

Yapılan kapsamlı literatür araştırması sonucunda dış ticaret dengesinin ve petrol fiyatlarının cari açığa neden olan en temel etkenler oldukları belirlenmiştir. Erdoğan ve Bozkurt (2009) yaptıkları 1990 ile 2008 dönemini kapsayan çalışmada MGARCH modelleri yardımıyla cari

açık üzerinde etkili olan petrol fiyatları, döviz kuru, tüketici fiyat indeksi, ihracatın ithalatı karşılama oranı, para arzı ve doğrudan yabancı yatırımların GSYİH içindeki pay oranı değişkenlerini incelediler. Sonuç olarak modelden elde edilen koşullu korelasyonlara göre, en yüksek korelasyon değeri ihracatın ithalatı karşılama oranı olarak bulundu, bu değeri petrol fiyatları takip etti.

Alman Merkez Bankası cari açık sorununu, AB'ye katılan sekiz yeni üye ülke (Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan) ile ilgili olarak işlemiştir. Bu ülkelerde cari açığın ekonomik büyüme yüzünden gerçekleştiği görülmüştür. Bu durumda, doğrudan yabancı yatırımlar önemli rol oynamaktadır. Bu yatırımlar sebebiyle ülkenin dış ticareti ve temettüleri etkilenir. Alman Merkez Bankasının raporunda gerçekleştirilen yabancı yatırımlar teknolojinin yoğun olduğu sektöre yapılıyorsa, bu durumun misafir ülkenin dış ticaret dengesini olumlu yönde etkileyeceği belirtiliyor. Burada önemli olan nokta, bu etkinin cari açık için iyi ya da kötüye doğru gitmesi büyük ölçüde yapılan yabancı yatırımın amacı ve yapıldığı ülkede üretim için gerekli olan hammaddelerin ve ara malların bulunup bulunmadığına bağlı olduğudur. Yatırımlara ev sahipliği yapan ülkenin ihracatının ve ithalatının ülkeye gelen doğrudan yabancı yatırımları tamamlayıcı mı yoksa ikame edici olup olmadığı konusu önemlidir.

Tamamlayıcı ticaret ile kastedilen ikili ticaret yapan ülkelerin ticari yapılarının birbirlerini tamamlamalarıdır. Yani bir ülkenin diğer ülkedeki olmayan bir ürünü göndererek üretim eksikliğini kapatmasıdır. İkame edici ticaret ile anlatılmak istenilen ticaret yapan iki ülkenin birbirleri ile rekabet içinde olmaları nedeni ile (örneğin otomobil sektöründe Almanya ile Fransa arasında yaşanan rekabet gibi) ticari yapılarının potansiyel olarak kısmen değiştirilebilir olmasıdır. Alman Merkez Bankası'nın değerlendirmesine göre incelenen sekiz ülkede gerçekleşen ihracat ve ithalat doğrudan yabancı yatırımlar ile tamamlayıcı rol oynamıştır. Bu yatırımlar misafir ülkenin dış ticaretine olumlu etki yapmıştır. Nedenleri ise bu ülkelerin gelen yan kuruluşlar aracılığı ile kendi ülkelerinde bulunan şirketlere ara ürünler veya bitmiş ürünler göndermesi ya da bu yan kuruluşların ürettikleri ürünleri üçüncü ülkelere ihracat etmeleridir. Diğer yünden gerçekleştirilen ithalat ülkeye misafir olarak gelen yabancı şirketler tarafından desteklenebilir. Bu konu şu şekilde açıklanabilir: Yan kuruluşlar üretim için gerekli olan ara ürünleri ana şirketlerinin bulunduğu ülkeden ithal edebilir veya ana şirketlerinin ürettiği ürünleri ithal ederek misafir bulunduğu ülkede piyasaya pazarlayabilir. Bu durum sadece yüksek teknolojinin yatırım yapılan ülkeye götürülmesi ile gerçekleşebilir.

Cari açık tek başına sorun teşkil etmez. Mevcut cari hesap dengelerinin kaldırılabilir düzeyde olup olmadığı sadece cari açığın yüksekliği ile belirlenemez. Diğer faktörler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlardan bazıları; sermaye girişlerinin bileşimi, döviz rezervlerinin gelişimi, finans sektörünün istikrarı ve mevcut olan dış borçların durumu gibi indikatörlerdir. Dış borçların durumu Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) veya Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) ile karşılaştırılarak incelenir. Yani, Dış Borç / GSYİH veya Dış Borç / GSMH oranı hesaplanır ve bu değer %60'ı geçerse kritik olarak kaydedilir ve dikkatlice takip edilmesi gerekir. Bu değer az gelirli ülkeler için tehlike durumu arz ederken, istikrarlı finansal sektöre, kurumlara ve kaliteli ekonomi politikasına sahip ülkeler için %60 sınırı kritik olmak zorunda değildir. Yine de bu ülkelerde de bu oranın gelişimi dikkatle izlenmelidir. Diğer yandan cari açık bir ekonominin tasarruf ve yatırım kararlarının tamamının göstergesidir. Yani cari açık bir ülke ekonomisindeki tasarruf ve yatırımlar arasındaki farkı yansıtır (Schweickert, 2000: 37).

Bireysel tasarrufların belirleyicileri de ülkenin cari işlemler dengesinin önemli açıklayıcı değişkenlerindedir. “Stage-of-development” hipotezinin varsayımına göre bir ülkenin tasarruf oranı o ülkede mevcut olan gelir düzeyinde etkilenir. Yani bir bakıma kişi başına düşen gelir düzeyi o ülkenin gelişmişlik düzeyini belirler. Schweickert tarafından yapılan ekonometrik araştırma sonucuna göre bu sekiz ülkedeki düşük seviyelerde olan kişi başına düşen gelir tasarruf oranını olumsuz etkilemiştir. Bunun yanında reel döviz kuru da cari açık için önemli etkenlerdendir. Reel döviz kurunun değerlenmesi ile satın alma gücünde meydana gelen artışı sanki kişi başına düşen gelirdeki yükseliş sağlamıştır. Uzun süre kalıcı ve beklenmedik döviz değerlenmesi de tasarruf oranını kötü etkiler. Araştırma sonuçlarına göre bunun sebebi de meydana gelen olumlu servet edinme etkisidir. Yani uzun sürebilecek dövizdeki değerlenme ters etki yaparak cari açığı olumsuz şekilde etkileyebilir. Bu durum AB'ye yeni üye olan sekiz ülkede de tespit edilmiştir. Bu ayrıntılı raporda ek olarak yatırım oranı kullanılarak yurt içi tasarruf oranı açıklanmaktadır. Dinamik yatırım faaliyetleri durgunlaşma süreci geçirse de cari açığın azalmasına katkıda bulunur. Bu fenomen uzun sürede meydana gelebilecek sermaye birikiminin hızında yavaşlama olsa bile gerçekleşir. Ayrıca raporda finansal piyasalardaki şartların ve verimliliğin yatırım faaliyetlerini ve ülke ekonomisindeki tasarruf yapma alışkanlığını etkilediğinden bahsedilmiştir. Bu anlamda reel faizin yüksekliği de tasarruf yapmayı teşvik eder ve bunun cari işlem dengesi ile olumlu korelasyon içinde olduğu kabul edilir. Diğer taraftan finans sektörünün gelişmişliği daha fazla yatırım yapma imkanı sunduğu için tasarruf yapmayı destekler. Fakat diğer yönden de tüketim

için kredi alma imkanlarını sağlar. Açıkçası tüketim kredisi elde etme kolaylığı verimli yatırım imkanlarına sahip olmaktan daha hakim bir duruma gelir. Bu sebepten Para Miktarı/GSYİH oranının cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi önceden tahmin edilemez. Bu bağlamda yürütülen tahminlere göre finans sektörünün gelişmişliği cari işlemler dengesi için düşük önemde görülmektedir (Alman Merkez Bankası, 2006).

Bireylerin tasarruf oranını etkileyen diğer makroekonomik faktör olarak ülkedeki mali politika göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılan araştırmalar sonucu AB'ye üye olan yukarıda adı geçen sekiz ülkenin finans politikaları yüksek cari açığın oluşmasında katkıda bulunmuştur. Bu durumda "Twin-Deficit" hipotezi onaylanmaktadır. Bu hipoteze göre kamu bütçe açıkları ülke ekonomisinin cari işlemler bilançosuna yük olmaktadır (Schweickert, 2000).

Benzer bir kapsamlı araştırma Kiel Üniversitesi'nin bünyesinde bulunan dünya ekonomisini araştıran "Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel" enstitüsü tarafından yayınlanmıştır. Bu çalışmada da benzer şekilde sekiz değişik ülke seçilmiştir. Bu ülkeler Şili, Arjantin, Brezilya, Tayland, Malezya, Kore ve Tayvan'dır. Bu ülkeler arasındaki fark değişik kıtalardan olmalarıdır. Burada ilk göze çarpan nokta cari açığın uzun süre diliminde incelendiğinde neredeyse bu ülkelerin tamamında dış ticaret dengesini belirleyici faktör olduğudur. İstisnalar sadece Arjantin ve Şili de görülmüştür, bu ülkelerde diğer faktörler de rol oynamıştır. Bu araştırmada cari açığı etkileyen değişkenler üç ayrı kategoride incelenmektedir. Birincisi politik değişkenler (devlet bütçesi ve reel döviz kuru), ikincisi iç dışsal değişkenler (ekonomik kalkınma ve demografi) ve üçüncüsü ise dışsal değişkenler (dünyadaki faiz oranı, dış ticaret şartları, bölgesel ve küresel büyüme) dir. Devlet bütçesinin cari açığı aktif olarak etkileyen bir potansiyele sahip olduğu incelenen ülkeler arasında sadece Asya ülkelerinde ve Şili'de tespit edilmiştir. Başka bir politik değişken olan reel döviz kurunun cari açık üzerindeki etkisi ancak döviz kuru değer kazandığında dış borç için ödenen faizlerde düşüş meydana gelirse ya da döviz kuru değer kaybettiğinde tam tersine artış oluşur ise bertaraf edilebilir. Tabii ki reel döviz kurunun hem yatırımlara hem de tasarruflara etkisi olacaktır. Döviz kuru değer kazandığı zaman bu durumun o ülkenin uluslararası rekabet gücünü etkileyebileceğini beklemek doğrudur. Reel döviz kurunun yüksekliğinin yatırımları nasıl etkileyeceği genellikle belli değildir. Böyle bir durumda ihracat sektörüne yapılan yatırımlarda gerileme olabilir. Yanı sıra üretkenliği arttırmak için yatırımlarda yükseliş meydana gelebilir. Böylece reel döviz kurunun değer kazanmasından dolayı meydana gelen

dezavantaj karşılanmış ve dengelenmiş olur. Bu çalışmada döviz kurunun değer kazanmasının tasarruf alışkanlığına olabilecek etkisinin olumsuz yönde olabileceğinden yola çıkılıyor. Reel döviz kurunun değerlenmesi ile varlıklarda artış olur ve böylece tasarruf yapma arzusu azalır. Reel kur tahmin edildiği gibi incelenen ülkelerden dördünde (Brezilya, Şili, Kore ve Meksika) cari işlemler bilançosu ile olumlu ilişki içindedir. Bu ülkelerden sadece Tayvan ve Tayland için bu değişkenin önemli bir ticari etkisinin olmadığı kaydedilmiştir. Yatırım faaliyetleri ile ilgili olarak sadece Kore, Malezya ve Meksika için önemli gelişmeler olmuştur. Kore ve Malezya durumunda döviz kurunun kısa vadeli reel değer kazanma ile olumsuz etkilendiği, Malezya ve Meksika durumunda ise uzun süreli reel değer kazanma ile olumlu etkilendiği doğrulanmaktadır. Döviz kurunda artan dalgalanmalar ile bu ülkelerdeki ithalat ihracattan daha fazla gerilemiştir. Sadece Tayvan'da bir istisna oluşmuştur, burada güçlü döviz kuru dalgalanmasında ithalatta artış meydana gelmiştir. Devlet bütçesi ve reel döviz kurunun politik değişkenler olarak incelenmesinin sebebi bu unsurların kısmen devlet politikasına bağımlı olmalarıdır (Schweickert, 2000: 42-45).

Reel büyümenin gerçekleşmesi cari açığı dış ticaret dengesi üzerinden etkiler, bu da ithalata olan talebin artması ile olur. Ters etki ancak dış borçlar için ödenmesi gereken faizlerden beklenebilir. Bu etki büyüyen ekonomi ile düşüşe geçer ve cari açığı rahatlatır. Schweickert'e göre ekonomik büyümenin cari açığa olan etkisi bütün olarak incelendiğinde, belirsiz bir durum gözlemlenmektedir. Bu sonuç aynı zamanda reel büyümenin yatırım ve tasarrufla olan ilişkisi için de geçerlidir. Büyüyen bir ülke ekonomisinden öncelikle beklenen şey yatırımların canlanmasıdır. Bu canlanma cari açığa olumsuz etki yapar. Diğer taraftan da eğer bireysel gelir ile varlık durumu arasındaki ilişki sabit tutulursa, tasarruflarda artış meydana gelir. Ekonomik kalkınmadan sonra demografi de iç dışsal değişkenler kategorisinde incelenmektedir. Burada yapılan tespit bir ülke demografisinin cari açık üzerindeki etkisinin oldukça belirsiz olduğudur. Bunlara ek olarak dış dışsal değişkenlerin etkisi de bu yazıda tartışılmaktadır. Bu değişkenler ile ilgili olarak dünya pazarında mevcut olan faiz oranının (ABD'de uygulanan reel faiz oranına yakın) cari açığın tüm bileşenlerine etkisi olduğu görülmüştür. Ülkeye giriş yapan net sermayenin yükselmesi ile dışarıya ödenmesi gereken faiz miktarı yükselir. Artan faiz yükü ile ülkeye bu kez daha az sermaye ithal edilir. Ticari dengenin etkisi yurtdışındaki faiz oranlarının yükselmesinden dolayı ihracat sektörlerinde rekabetin artmasına sebep olur. Uluslararası faiz oranlarının artışı yurtiçindeki faizlerin artışını takip etmek koşulu ile yatırımlarda azalmaya ve tasarruflarda ise artışa sebep olacaktır. Yükselen ulusal ve uluslararası faiz oranları cari açığa olumlu yönde etki yapar. Bu

hipotez sadece Tayvan örneğinde desteklenmektedir, çünkü bu ülkede uluslararası faiz oranı ile cari açık arasında olumlu bir ilişki olduğu gözlenmiştir. Fakat Arjantin, Şili ve Malezya'da negatif ilişki meydana gelmiştir. Bu durum şu şekilde açıklanabilir: yükselen uluslararası faiz oranı ile söz konusu ülkelerin faiz yükü artmıştır. Yükselen uluslararası faiz oranı ayrıca Arjantin ve Şili'nin diğer cari açık pozisyonların pasifize olmasını sağlamış, Malezya'da yatırım faaliyetlerini arttırmış ve Arjantin'de tasarrufların azalmasına sebep olmuştur. Genel olarak şu sonuca varılmaktadır: politik değişkenlerin, iç ve dış dışsal değişkenlerin cari açığa olabilecek etkileri homojen bir şekilde açıklanamamaktadır (Schweickert, 2000: 48).

3. Türkiye Ekonomisinin Cari Açık Yönünden İncelenmesi

Türkiye ekonomisinde tespit edilen büyümeden dolayı cari açıkta artış gerçekleşti. Bu durum ülkemizdeki üretimin ithal ara mallara bağımlı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Türkiye'deki cari açığın en belirgin göstergesi dış ticaret açığıdır. Bu indikatör otomobil ithalatı ile birlikte ağırlıklı olarak ara ve sermaye malı ithalatından dolayı oluşmaktadır. Türkiye'de petrol giderleri de toplam ithalat içerisinde önemli bir yere sahiptir. Bu değer dış ticaret hacmini önemli şekilde etkilemektedir (Erdoğan ve Bozkurt, 2009).

Türkiye ekonomisi 2000/2001 krizinden sonra bir dönüm noktası yaşamakta olup, ekonomi büyümektedir. Bu olumlu gelişmeyi Schuss (Schuss, 2007: 200-210) AK Parti'nin tek başına hükümet kurmasına bağlıyor. Tek başına kurulan bu hükümet ile istenilen politik ve ekonomik reformların hızlandırılması sağlanmaktadır. Böylece, bu parti 1990'lı yıllarda üç haneli olan enflasyonu 2005 yılında tek haneli rakama düşürmeyi başarmıştır. Bu başarıyı döviz kurunu ve reel faizleri yüksek tutarak sağlamıştır. Bu hükümet enflasyon politikası ve faiz politikası ile giderek büyüyen cari açığı ülkeye giriş yapan yabancı sermaye ile kapatmaya çalışmaktadır. Ülkeye giriş yapan sermayede yeni özelleştirme politikaları ve anlayışı ile AK Parti döneminde büyük artış meydana gelmiştir (Schuss, 2007: 200-210). 1980'li ve 1990'lı yıllarla karşılaştırıldığında 2002 yılından itibaren özelleştirmenin hangi boyutlara vardığı anlaşılabilir. Rakam olarak ifade edilirse 2002 ile 2010 yılları arasında 34.3 milyar dolar gelir sağlanırken, 1990 ile 2001 yılları arasında sadece 7.3 milyar dolar gelir sağlanmıştır (Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, 2010: 85).

1980 ile 2002 yılları arasında Türkiye'de her 1.5 yıl içinde yeni bir hükümet kurulmuştur. Böylece Türkiye'deki politik durum istikrarsız bir hale geldi. Özellikle 1990'lı yıllarda siyasi

istikrarsızlık ve güvensizlik kendini sıklıkla hükümet değişimleri ile göstermiştir. Sadece 1990 ve 2000 yılları arasında on koalisyon hükümeti ülkeyi yönetti. Bu durum Kasım 2002 tarihinden itibaren büyük değişiklik göstermiştir. Bu değişiklik AK Parti'nin tek başına günümüze kadar devam eden bir hükümet kurması ile oluşmuştur (T.B.M.M.). Bu sayede politik istikrarsızlık sona ermiştir.

Türkiye ekonomisinde 1990 ile 2001 yılları arasında ortalama %4 oranında büyüme kaydedilirken, 2002 ile 2010 yılları arasında ortalama %5 oranında büyüme olmuştur. Bu durumun enflasyon yönünden daha iç açıcı olduğu söylenebilir. Enflasyon oranı 1994 yılında %106.5 iken, bu oran 2009 yılında %5.3'e ve 2010 yılında %6.5'e düşmüştür.

Türkiye'deki dış ticaret hacmi göz önünde bulundurulduğunda yine büyük artışlar meydana geldiği gözlenebilir. 2001 yılında 75.8 milyar dolar olan ticari hacim, 2008 yılında 340.2 milyar dolar ve 2010 yılında 304.5 milyar dolara varmıştır. Dış ticaretin bileşenleri incelendiğinde ithalatın ihracattan çok daha fazla miktarda olduğu tespit edilmektedir. Burada ara ürünler ithalatı yapılan ürünlerin ortalama %72'sini oluşturmaktadır (DPT). Yazar Deniz Gökçe'nin köşe yazısında ithalattaki artışın gerisinde büyük oranda enerji ve emtia fiyatlarının olduğunu belirtmiştir. Enerji için neredeyse 50 milyar dolar harcanmaktadır (Gökçe, 2011). Bu rakam toplam ithalatın %27'sine denk gelmektedir. Bundan dolayı enerji için yapılan harcamalar küçümsenmeyecek bir boyuttadır.

Bu kapsamda ham petrol varil fiyatı gelişmesi incelendiğinde kötü bir tablo ortaya çıkmaktadır. 2001 yılında 22.7 dolar iken 2008 yılında 92.7 dolar ve 2010 yılında 77.2 dolara varmıştır. Bu gelişme ödemeler dengesi verilerini önemli şekilde etkilemektedir. Toplam borcun GSMH'a oranı incelendiğinde 2001 yılında %57.7 iken bu oran 2010 yılında %39.5'e düşmüştür. Fakat; bu oranın 90'lı yıllarda %35 ile %45 arasında seyrettiğini unutmamak gerekir. 2001'den 2010 yılına doğru bu oranda düşüş olmasına rağmen, dış borçlar 2001'den 2010'a doğru iki kattan daha fazla artmıştır. Rakam olarak bakıldığında, 2001 yılında 113.6 milyar dolar iken 2010 yılında 290.4 milyar dolara ulaşmıştır. 2001 yılında 8 milyar dolar olan turizm geliri 2008'de 22 milyar dolara ve 2010 yılında 21 milyar dolara ulaşmıştır. Her ne kadar turizm sektöründe yaşanan artış çok olsa da, cari açığa meydana gelen boşluğun kapanmasında bu gelirler yeterli olamamaktadır (DPT).

Türkiye'nin nüfusu 2001 yılında 65 milyon iken, 2010 yılında 74 milyona yaklaşmıştır. Bu gelişmenin de gösterdiği gibi ülkemiz genç bir nüfusa sahiptir ve Türkiye geneline bakıldığında kişi başına düşen gelir 2001 yılından günümüze kadar iki kattan fazla artmıştır. İnceleme daha derinleştirildiğinde bu rakam metropollerde (İstanbul, Ankara ve İzmir gibi) daha büyük gelişme göstermiştir. Bu gelişmenin sebebi yapılan Türk ve yabancı yatırımların ağırlıklı olarak metropollerde yapılıyor olmasıdır (DPT).

4. Sonuçlar

Cari açık problemi ile ilgili olarak önerilen ekonomi politikası şu şekildedir: Örneğin yüksek açık ve giderek yükselen dış borç sergileyen ülkeler ithal ettikleri sermayeyi öncelikli olarak yatırım için kullanmalıdırlar. Bu sermaye tüketim için kullanılmamalıdır. Bu durumda bireyin azalan tasarrufu istenmeyen bir gelişme olarak görülür. Gerçekleştirilen yatırımlar sayesinde ekonomik büyüme sağlanır, böylece cari açık tekrar düşüş eğilimi gösterir. Bu durumda borç yükü daha kolay kaldırılabilir duruma gelir. Yüksek cari açık sergileyen ülkeler iç talebi bütçe açığı ile canlandırmamalı, bunun yerine ekonomik politikalarının ağırlıklarını inandırıcı bir mali konsolidasyon ile vurgulamalıdır (Alman Bankalar Birliği, 2010).

Son dönemde yaşanan finansal krizin ABD'den Avrupa piyasalarına yansımaları ile tüm dünyadaki fonların çıktıkları ülkeye geri dönmeleri durumunda, Türkiye'nin krizden yüksek oranda etkilenen bir ülke olma olasılığının yüksek olacağını, bunun sebebinin de umudunu sıcak paraya bağlamış bir ülke olması olduğu söylenebilir.

Cari açığın fazla olması büyük ölçüde yapılan yabancı yatırımın amacı ve yatırım yapılan ülkede üretim için gerekli hammaddelerin ve ara malların bulunup bulunmadığına bağlıdır. Buna dayanarak; üretim için gerekli hammadde ve ara ürünler ithal edilmek zorunda kaldığı için ülkemize yapılan yabancı yatırımların cari açığa kötü etkisi olduğu sonucuna varılabilir. Bir ülkenin ekonomik yönden iyileşme sürecinde uzun vadeli olarak cari açık sorununun çözümü için tasarruf ve yatırım kararları ve bunun yanında yurt dışından gelen sermaye girişinin toplamının büyüklüğü ve yapısı önemlidir. İşin özüne bakıldığında önemli olan nokta, ev sahibi olan ülkenin ihracatının ve ithalatının doğrudan yabancı yatırım yapanlar için tamamlayıcı veya ikame edici davranış olup olmadığıdır. Sonuç olarak açıkça söylenebilir ki; Türk ekonomisi kırılgandır ve yüksek bir olasılıkla eğer yabancı sermaye bize sırtını dönerse yeni bir ekonomik kriz ile karşılaşmamız kaçınılmazdır.

Referanslar:

DEUTSCHER BANKENVERBAND (Alman Bankalar Birliği) (2010). “Mehr Stabilität durch Begrenzung wirtschaftlicher Ungleichgewichte“, <http://www.bankenverband.de>, (Eriřim Tarihi: 03.12.2011).

DEUTSCHE BUNDESBANK (Alman Merkez Bankası) (2006), Monatsbericht, 58. Jahrgang, Nr. 1, <http://www.bundesbank.de>, (Eriřim Tarihi: 30.11.2011).

DPT (1950 – 2010), Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, <http://www.dpt.gov.tr>, (Eriřim Tarihi: 03.12.2011).

ERDOĞAN, Seyfettin, BOZKURT, Hilal (2009), “Türkiye’de cari açığın belirleyicileri: Mgarch modelleri ile bir inceleme”, Finans Kulüp – Maliye Finans Yazıları, <http://www.finanskulup.org.tr/html/maliyefinans.html> (Eriřim Tarihi: 02.12.2011).

GÖKÇE, Deniz (2011), “Cari açık 75 milyar dolara ulaştı”, <http://www.aksam.com.tr>, (Eriřim Tarihi: 02.12.2011).

ÖZBEK, Orkun, “Ekonomik kriz belirtisi olarak cari açık-büyüme ilişkisi“, <http://www.izto.org.tr> (Eriřim Tarihi: 01.12.2011).

SCHUSS, Heiko (2007): Vergleich institutionenökonomischer und kulturwissenschaftlicher Ansätze zur Erklärung der wirtschaftlichen Entwicklung in der Türkei und dem Osmanischen Reich, Erlangen.

SCHWEICKERT, Rainer (2000), “Leistungsbilanzentwicklung ausgewählter Schwellenländer Asiens und Lateinamerikas: Ursachen und wirtschaftspolitische Konsequenzen“, <http://www.econstor.eu/bitstream/10419/2414/1/31357541X.PDF>, (Eriřim Tarihi: 01.12.2011).

T.B.M.M., <http://www.tbmm.gov.tr>, (Eriřim Tarihi: 01.12.2011).

T. C. BAŐBAKANLIK ÖZELLEŞTİRME İDARESİ BAŞKANLIĞI, ÖİB (2000), “2010 Yılı Faaliyet Raporu“, <http://www.oib.gov.tr>, (Eriřim Tarihi: 01.12.2011).

WELT ONLINE (2004), „Zehn Antworten zum Leistungsbilanzdefizits“, <http://www.welt.de>, (Eriřim Tarihi: 04.12.2011).